

DIMENSIUNI CANTITATIV-CALITATIVE ALE FUNCȚIONĂRII SISTEMULUI EDUCAȚIONAL DIN R. MOLDOVA ABORDATE PRIN PRISMA POTENȚIALULUI ECONOMIC

Tatiana BUCOS, drd., lector superior, ASEM

Recenzent: Nellea FILIP, dr., conf. univ., ASEM

Pe măsura aprofundării economiei cunoașterii, potențialul economic al țărilor într-o măsură tot mai mare este dependent de calitățile imputate factorului uman în cadrul sistemului educațional. În Republica Moldova educația este declarată prin lege prioritatea națională numărul unu, caracterul prioritar al educației justificând cotele importante ale cheltuielilor publice direcționate către această sferă socială. Paralel cu nivelul înalt al cheltuielilor educaționale ale statului, RM este caracterizată de rate scăzute de înrolare la toate treptele sistemului educațional, ceea ce determină gradul scăzut al impactului cheltuielilor educaționale asupra mecanismului de valorificare a potențialului economic. Impactul redus al cheltuielilor publice educaționale asupra potențialului economic din RM este explicat și prin neconcordanța calității și structurii output-ului sistemului educațional cu exigențele economiei reale.

Cuvinte cheie: potențial economic, potențial uman, educație, sistem educațional, cheltuieli educaționale, rată de înrolare în sistemul educațional, numărul de elevi/studenți la 10000 de locuitori.

În contextul tendințelor de aprofundare a economiei cunoașterii, are loc reliefa caracterului dependent al creșterii economice de performanțele caracteristice componentei umane a potențialului economic, care, la rândul său, sunt subordonate calităților imprimate resurselor umane în cadrul sistemului educațional. În conformitate cu actele legislative ce vizează funcționarea sistemului educațional din Republica Moldova, educația în țara noastră constituie prima prioritate națională [2], iar capitalul uman, creat prin implicarea fenomenului educațional, este considerat factorul primordial în asigurarea dezvoltării durabile a țării, în instaurarea societății cunoașterii, în promovarea aspirațiilor de integrare europeană și în soluționarea problemelor de ordin social-economic [5]. Fiind declarată prioritatea națională numărul unu, statul se implică activ în finanțarea sistemului de învățământ, acestui domeniu fiindu-i destinate cote importante ale cheltuielilor publice (Figura 1):

QUANTITATIVE AND QUALITATIVE DIMENSIONS OF MOLDOVAN EDUCATION SYSTEM OPERATION IN THE FRAMEWORK OF ECONOMIC POTENTIAL

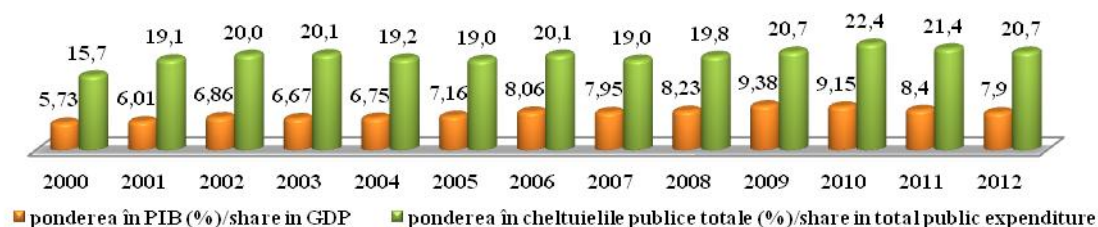
Tatiana BUCOS, PhD candidate, Senior lecturer, ASEM

Reviewer: Nellea FILIP, PhD, Professor, ASEM

The thoroughness of knowledge economy, makes the countries' economic potential increasingly dependant on the qualities attributed to the human factor within the education system. Education in the Republic of Moldova is declared by law the number one national priority; this priority of education justifies the significant share of public expenditure directed to this social sphere. Along with the high level of state education spending, Moldova is characterized by low enrollment rates at all levels of the education, resulting in low level of educational spending impact on economic potential recovery mechanism. Low impact of educational public expenditures on economic potential in Moldova is explained by the discrepancy of quality and structure of the education system's output with the requirements of the real economy.

Keywords: economic potential, human potential, education, education system, education expenditures, education enrollment rate, number of pupils/students per 10,000 inhabitants.

In the framework of knowledge economy thoroughness tendencies, the dependency of economic growth from human component performances of the economic potential is highlighted, which, in its turn, is subordinated to the qualities given to human resources within the education system. In accordance with legislation regarding the functioning of the Moldovan education system, the education in Moldova is considered the number one national priority [2], and human capital, created by involving educational phenomenon, is considered the primary factor which ensure sustainable development of the country, in establishing a knowledge society, in promoting European integration aspirations and solving social-economic problems [5]. Since it is stated as number one national priority, state is actively involved in financing of education system; this field being given a significant share of public expenditure (Figure 1):

Fig. 1. Evoluția cheltuielilor bugetare pentru învățământ/ Fig. 1. Budget spending evolution for education
Sursa/ Source: Elaborat de autor, în baza <http://www.minfin.md/> / Elaborated by the author based on http://www.minfin.md

Conform Figurii 1, în perioada 2000-2012 cheltuielile bugetare orientate către finanțarea sistemului educațional au constituit, în medie, 20% din totalitatea cheltuielilor bugetare, în același timp, revenindu-le o pondere medie anuală de peste 9% din PIB în anii 2009 și 2010. Ponderea înaltă în PIB a cheltuielilor educaționale este asociată cu cheltuieli educaționale modeste exprimate în valori absolute. Fiind exprimate în dolari SUA, cheltuielile educaționale per elev/student din RM constituiau în 2009 – 640 la nivelul educației primare, 595 pentru educația secundară și 687 pentru educația terțiară, media europeană a cheltuielilor educaționale per elev/student în același an fiind de 6504 dolari SUA.

Analiza structurii cheltuielilor educaționale pe trepte ale sistemului educațional scoate în evidență prioritatea acordată de către stat finanțării învățământului primar și secundar, acestor două nivele educaționale revenindu-le peste 50% din totalitatea cheltuielilor publice educaționale. Cota înaltă a cheltuielilor publice orientate către învățământul general este însoțită de descreșterea numărului elevilor înrolați în învățământul primar și terțiar din RM (Figura 2):

According to Figure 1, during 2000-2012 the budgetary expenditures, aimed at financing the education system, were, on average 20% of all spending, while accounting a share of more than 9% of GDP in 2009 and 2010. High share of GDP spent on education is associated with poor educational expenses, expressed in absolute values. Expressed in USD, educational expenditures per pupil/ student from Moldova, in 2009 were 640 at the level of primary education, 595 for secondary education and 687 for tertiary education, the European average of educational expenditures per pupil/student in the same year being USD 6504.

Analysis of educational expenditure structure on levels of educational system highlights the priority given by the state to funding the primary and the secondary educational levels, these two educational levels accounting over 50% of all public educational expenditures. The high share of public expenditures, aimed at general education, takes place within a decrease in the number of students enrolled in primary and tertiary education (Figure 2):

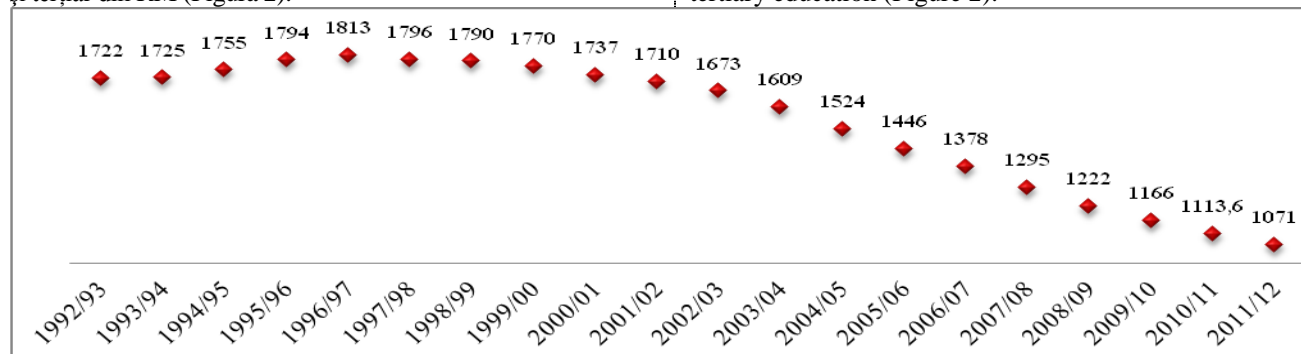

Fig. 2. Elevi în instituțiile de învățământ primar și secundar, la 10000 de locuitori /

Fig. 2. Pupils in primary and secondary schools, to 10,000 inhabitants

Sursa/ Source: Elaborat de autor, în baza datelor <http://www.statistica.md/> / Elaborated by the author based on data from <http://www.statistica.md/>

Conform figurii 2, în perioada anilor 1997-2012 are loc declinul continuu al numărului elevilor înrolați în învățământul primar și secundar, la 10000 de locuitori. Descreșterea indicatorului dat cu 40,9% are loc pe fundalul descreșterii cu aproximativ 50% a populației de vârstă școlară. Paralel cu descreșterea numărului populației de vârstă școlară, reducerea numărului elevilor la 10000 de locuitori rezultă și din descreșterea ratei brute de înrolare în învățământul primar și secundar. Conform datelor BNS, rata brută de înrolare în învățământul primar și secundar în anul 2012 a fost sub nivelul anului 2000, acest indicator înregistrând o descreștere de 7,3%, în învățământul primar și 3,2% pentru învățământul gimnazial.

Descreșterea ratei de înrolare în învățământul general are loc paralel cu implementarea de către stat a unor măsuri de politici educaționale, orientate către sporirea ratei de cuprindere a copiilor în sistemul educațional. În acest context, una dintre direcțiile prioritare ale reformelor educaționale în anii 2005-2007 a fost sporirea accesului copiilor din familiile vulnerabile la educație, o serie de activități specifice în această direcție, fiind implementate în cadrul *Strategiei „Educație pentru toți”*. La rândul său, una dintre cele cinci obiective

According to figure 2, during 1997-2012 there continued decline in the number of pupils enrolled in primary and secondary education, to 10,000 inhabitants. This decrease by 40.9% of the indicator occurs along with the decrease of about 50% of the school-age population. Simultaneously with the decrease in the number of school-age population, the decrease in the number of pupils to 10,000 inhabitants, results also from the decrease of the gross enrollment rate in primary and secondary education. According to NBS, the gross enrollment rate in primary and secondary education in 2012 was below the level of 2000, this indicator registering a decrease of 7.3% in primary education and 3.2% in secondary education.

The decrease of the general education enrollment rate occurs while implementing the state educational policy measures, aimed at increasing the rate of enrollment of children in education. In this context, one of the priority directions of educational reform during 2005-2007 was to increase access to education of children from vulnerable families, thus, a number of specific activities in this direction, was implemented

principale ale *Strategiei Naționale de Dezvoltare pentru anii 2008-2011*, fiind axată pe „Dezvoltarea resurselor umane, creșterea gradului de ocupare și promovare a incluziunii sociale”. Chiar dacă excluderea din sistemul educațional este tratată în textul strategiei drept una dintre obstacolele dezvoltării naționale, *Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei de Dezvoltare Națională 2008-2011* prevede doar unele măsuri orientate către sporirea accesului la educația preșcolară, problema accesului la educația generală nefiind inclusă în vizorul atât a politicilor educaționale cât și a direcțiilor strategice de dezvoltare. Planul de acțiuni privind implementarea *Strategiei de Dezvoltare Națională* ignoră problema cuprinderii copiilor și a tineretului în sistemul educațional, chiar dacă RM este caracterizată de indicatori scăzuți de înrolare la toate treptele sistemului educațional (Tabelul 1):

under the Strategy “*Education for All*”. Which is one of the five main objectives of *National Development Strategy for 2008-2011*, being focused on “Human resource development, increase of employment and social inclusion”. Even though the exclusion from the education system is treated in the framework of the strategy as one of the obstacles of national development, the *Action Plan for National Development Strategy 2008-2011*, provides only some measures aimed at increasing access to preschool education, the issue of access to general education is not included in the educational policies and development of strategic directions. *Action Plan for National Development Strategy* ignores the issue of including children and youth in education, even though Moldova is characterized by low enrollment indicators at all levels of the education system (Table 1):

Tabelul 1/ Table 1

**Nivelul mediu al educației și gradul de cuprindere a populației în sistemul educațional/
The average level of education and the number of the population in education system**

	Rata de înrolare în sistemul educațional/ Enrollment rate in education system:						Nivelul mediu al educației populației adulte (ani)/ Average education level of adult population (years)	Speranța la viața școlară (ani)/ School life expectancy (years)
	primar (netă/brută)/ primary (net / gross)		secundar (netă/brută) /secondary (net / gross)		terțiar (brută)/ tertiary (gross)			
	2000	2010	2000	2010	2000	2010	2011	2011
Țări OECD/ OECD countries								
SUA/USA	96/102	95/102	86/94	89/96	69	95	12,4	16
Finlanda/ Finland	100/101	98/100	95/125	94/108	82	94	10,3	16,8
Australia	94/101	97/105	90/162	85/131	65	80	12	18
Italia/ Italy	99/103	97/102	87/93	94/100	49	65	10,1	16,3
Spania/ Spain	100/106	100/106	90/111	95/105	59	78	10,4	16,6
Țări membre UE, ex-socialiste/ EU countries, former socialis								
Ungaria/ Hungary	89/102	93/102	84/95	91/100	37	61	11,1	15,3
Letonia/ Latvia	92/98	95/102	85/91	84/95	56	60	11,5	15,0
Polonia/ Poland	97/99	97/99	91/101	91/97	51	71	10	15,3
Lituania/ Lithuania	96/104	93/96	92/98	91/99	51	74	10,9	16,1
România/ Romania	89/97	88/96	78/82	82/97	24	59	10,4	14,9
Țări ex-URSS/ Ex-USSR countries								
Armenia	91/99	82/103	86/90	86/92	24	52	10,8	12,0
Belarus	93/110	92/100	82/87	93/106	54	78	9,3	14,6
Georgia	-/97	100/109	77/79	79/86	38	28	12,1	13,1
Kazahstan /Kazakhstan	86/96	90/111	88/94	88/97	28	38	10,4	15,1
Moldova	89/100	88/94	78/82	79/88	33	38	9,7	11,9

Sursa/Source: Elaborat de autor, în baza datelor <http://data.worldbank.org>, *Human Development Report 2011*, <http://hdr.undp.org>

Conform tabelului 1, în anul 2011 Republica Moldova se afla printre țările ce înregistrau cele mai scăzute rate de înrolare la toate treptele sistemului educațional, înregistrând cea mai scăzută rată de înrolare brută în educația primară și

According to table 1, in 2011, Moldova was among the countries that recorded the lowest enrollment rates at all levels of the education system, registering the lowest gross enrollment rate in primary education and being

depășind doar nivelul de înrolare brută în educația secundară, caracteristică Kîrgîzstanului. Republica Moldova se află printre puținele țări în care are loc descreșterea ratei de înrolare în educația primară (-6%), ceea ce indică asupra tendinței de excludere completă a unei cote importante a populației din sistemul educațional.

Fenomenul de excluziune din sistemul educațional, determină apariția contradicției dintre datele statistice ce vizează înrolarea în sistemul educațional și statutul educației de prioritate națională numărul unu, complimentat de cote importante din PIB ale cheltuielilor educaționale. Dinamica negativă a ratei de înrolare în sistemul educațional, caracteristică RM determinat obținerea unor rezultate modeste (în raport cu țările incluse în Tabelul 1) a indicatorilor *Nivel mediu de educație al populației și Speranța la viața școlară*, cifrele caracteristice Republicii Moldova fiind comparabile doar cu țările ex-URSS.

Ratele scăzute de înrolare în învățământul general sunt complimentate de cote sporite de părăsire a sistemului educațional de către tineri. Conform datelor BNS, rata de părăsire timpurie a sistemului educațional (15-19 ani) este estimată la 20%, iar pentru grupul de vârstă 20-24 ani, acest indicator fiind la nivelul de 60%. Cota de 20% de părăsire timpurie a sistemului educațional de către tineri demonstrează că o parte considerabilă a tinerilor din RM ignoră importanța educației în favoarea afirmării pe piața muncii, din start mizând pe prestarea serviciilor de muncă necalificată.

Un subiect aparte ce vizează implicarea sistemului educațional în formarea potențialului economic al RM se referă la tendințele caracteristice educației profesionale. În perioada anilor 1992-2007 are loc creșterea ratei de înrolare în educația profesională de nivel terțiar, către anul 2007 numărul de studenți la 10000 de locuitori înregistrând o creștere de 2,7 ori în comparație cu anul 1992 (figura 3):

over the gross enrollment in secondary education compared to Kirghizstan. Moldova is among the few countries with decrease in enrollment rate in primary education (-6%), which indicates the tendency of a complete exclusion of significant share of the population in education.

The exclusion phenomenon from the education system causes contradictions in statistics, aiming enrollment in education and education status as a number one national priority, complemented by significant shares of GDP educational spending. The negative dynamics of enrollment rate in education, specific for Moldova, has determined to obtain some modest results of indicators *The average education level of population and School life expectancy* (compared to countries included in Table 1), the figures obtained by Moldova are comparable only to the ex-USSR countries.

The low enrollment rates in general education are complemented by increased rates of early school leaving among young people. According to NBS, the rate of early school leaving (15-19 years) is estimated to 20%, while for the age group of 20-24 years this indicator is 60%. The 20% share of early school leaving among young people shows that a considerable part of young people from Moldova ignore the importance of education in the labor market, from the very beginning relying on unskilled labor services.

A special issue dealing with educational system involvement in shaping the economic potential of Moldova refers to the characteristic tendencies of vocational education. During 1992-2007 took place an increase of the enrollment rate in vocational education at tertiary level, by 2007 the number of students per 10,000 inhabitants registered an increase of 2.7 times compared to 1992 (figure 3):

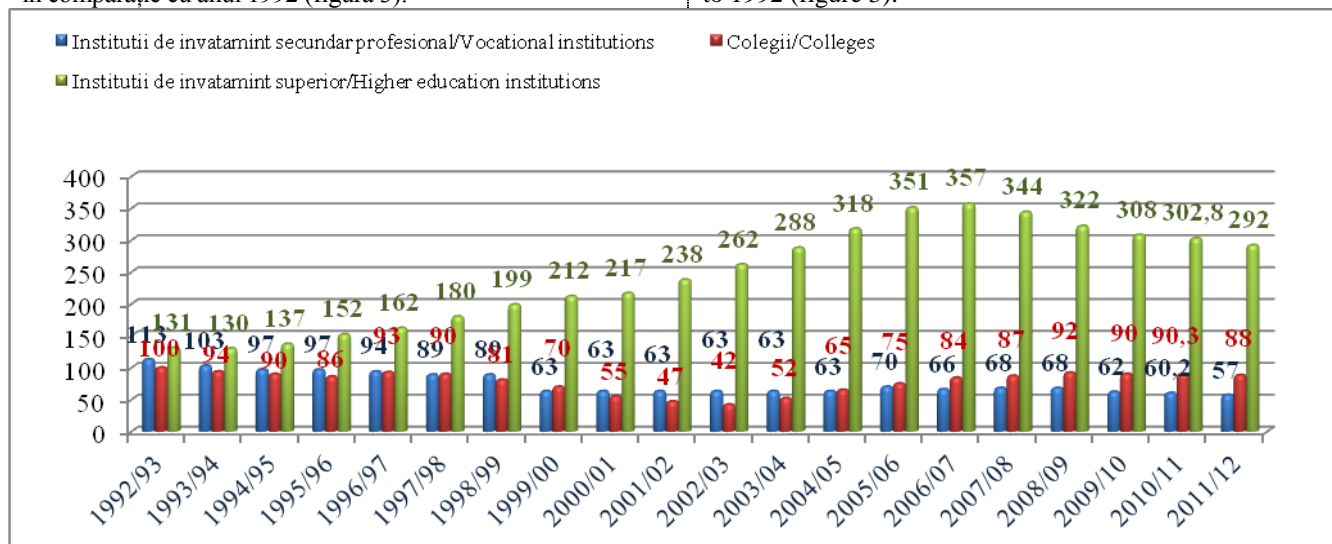

Fig. 3. Elevi/studenți la 10000 de locuitori/ Fig. 3. Pupils/students per 10,000 inhabitants

Sursa/Source: Elaborat de autor, în baza datelor <http://www.statistica.md>

Către anul 2007 numărul de studenți încadrați în instituțiile superioare de învățământ din Republica Moldova, per 10000 de locuitori a atins nivelul de 357, media europeană

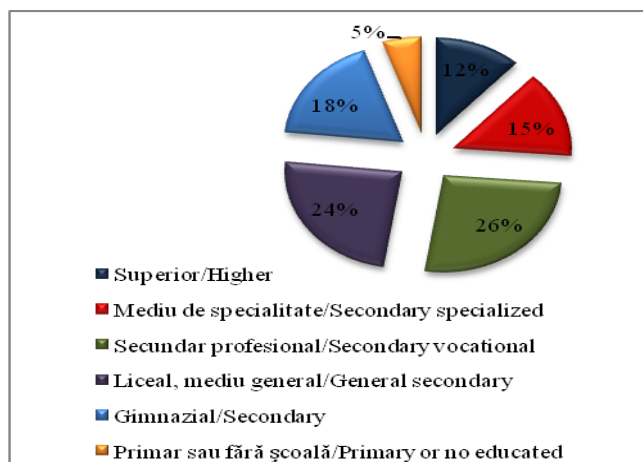
By 2007 the number of students enrolled in higher education institutions in Moldova, per 10,000 inhabitants reached 357, the European average in the same year was

în același an fiind de 380 de studenți. După anul 2007 acest indicator este în descreștere până la 292 în anul de studii 2011-2012, descreșterea dată având loc pe fundalul creșterii în continuare a ratei de înrolare în educația terțiară, caracteristică țărilor dezvoltate. Conform datelor Băncii Mondiale, în anul 2010 numărul de studenți la 10000 de locuitori atinge nivelul de 655 în SUA, 566 în Finlanda, 564 în Australia, 395 în Republica Cehă, 467 în România¹.

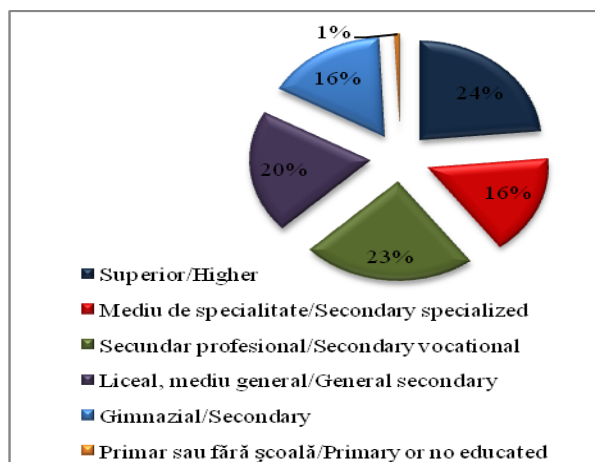
Pe lângă dinamica caracteristică numărului de studenți la 10000 de locuitori, figura 3 scoate în evidență și modificarea pe nivele educaționale a structurii persoanelor cuprinse în învățământul profesional, în perioada 1992-2012. Conform datelor BNS, în anul de studii 1992-1993 din 344 persoane la 10000 de locuitori, cuprinse în învățământul profesional, 33% își făceau studiile în instituțiile de învățământ secundar profesional, 29% în colegii și 38% în instituții de învățământ superior. Ca rezultat al liberalizării accesului pe piața educațională, care are loc în urma adoptării legii învățământului în anul 1995, către anul 2007 în învățământul profesional sunt cuprinse 507 persoane la 10000 de locuitori, din care 13% sunt cuprinși în învățământul secundar profesional, 17% în colegii și 70% în învățământul superior.

Creșterea numărului de persoane cuprinse în învățământul universitar în perioada 1992-2007 a determinat modificarea calitativă a structurii forței de muncă din Republica Moldova (Figura 4):

Anul 2000

Anul 2011

**Fig. 4. Structura populației active a R. Moldova în funcție de nivelul de instruire/
Fig. 4. The structure of the active population of Moldova, according to education level**

Sursa/Source: Elaborat de autor, în baza datelor www.statistica.md

Prioritatea acordată instituțiilor de învățământ superior de către absolvenții învățământului general a determinat creșterea cotei persoanelor cu studii superioare în structura populației active de la 12% în anul 2000 până la 24% către anul 2011. Creșterea cotei deținătorilor de studii superioare în structura populației active a Republicii Moldova este sincronizată cu creșterea cotei deținătorilor de studii

Priority given to higher education institutions by graduates of general education has increased the share of people with higher education in the structure of the working population from 12% in 2000 to 24% by 2011. The increase in the share of higher education graduates in the structure of the active population of Moldova is synchronized to the increase in the share of higher

¹ Calculat de autor în baza datelor UNESCO, <http://gmr.uis.unesco.org/> / Calculated by the author based on UNESCO data, <http://gmr.uis.unesco.org>

superioare în structura șomajului. Conform BNS, în perioada anilor 2000-2011 are loc o creștere cu 11% a cotei deținătorilor de studii superioare în structura șomajului, creșterea dată fiind un rezultat al extinderii cotelor tinerilor în rândul șomerilor cu studii superioare: pentru categoria de vârstă 15-24 de ani, rata șomerilor cu studii superioare crește de la 1,6% în 2000, la 5,4% în anul 2011; pentru categoria de vârstă 25-34 de ani rata șomerilor cu studii superioare crește de la 4,3% în 2000, la 8,3% în 2011.

Tendența de creștere a cotei deținătorilor de studii superioare în structura șomajului este una caracteristică economiei mondiale, ea fiind un rezultat al transformării educației terțiare în nivel educațional cu proporții de masă, în același timp, la nivel mondial această tendință de creștere fiind mai lentă în comparație cu Republica Moldova. Astfel, dacă în anul 2009 rata șomajului în rândul deținătorilor de studii superioare în Republica Moldova a fost la nivelul de 15,6%, atunci în medie, în țările OECD acest indicator era la nivel de 4,4%, în țările UE21 media acestui indicator fiind la nivel de 4,3%.

Rata sporită a șomajului în rândul deținătorilor de studii terțiare din Republica Moldova este sincronizată cu deficitul de forță de muncă calificată cu care se confruntă economia reală, fenomen reliefat în studiul "Relațiile de muncă în Republica Moldova din perspectiva companiilor" realizat de către Centrul Analitic „Expert-Grup” [4]. Conform studiului, 50% din întreprinderile cuprinse într-un sondaj sociologic au menționat confruntarea companiei cu deficitul de forță de muncă de către 66,7% dintre respondenți, drept cauză a deficitului de forță de muncă fiind menționată lipsa forței de muncă cu calificarea necesară.

Analizele realizate în lucrarea dată, scot în evidență neconcordanța performanțelor educaționale caracteristice Republicii Moldova cu exigențele economiei cunoașterii, implicarea sistemului educațional în mecanismul de valorificare a potențialului economic național fiind una inefficientă. Indicatorii de măsurare a output-ului sistemului educațional induc către concluzionarea tendinței de depreciere a potențialului uman al Republicii Moldova, concluzia dată fiind fundamentată atât pe tendințele indicatorilor de înrolare în sistemul educațional cât și pe cea a indicatorilor de absorbție a absolvenților sistemului educațional de către economia reală. Tendințele date devin inexplicabile, în condițiile în care educația este declarată prin legislație prioritatea națională numărul unu, iar în structura bugetului național acestui domeniu îi revin cote importante ale cheltuielilor publice.

education graduates in the unemployment structure. According to the NBS, during 2000-2011 there took place an increase of 11% in the share of higher education graduates in the structure of unemployment, this increase was a result of growth rates of expansion among unemployed young people with higher education: for the age group 15-24 years, the unemployment rate of higher education graduates increased from 1.6% in 2000 to 5.4% in 2011; for the age group 25-34 years the unemployment rate of higher education graduates increased from 4.3% in 2000 to 8.3 % in 2011.

The upward trend in the share of higher education graduates in the structure of unemployment is specific to the world economy, this being a result of the transformation of tertiary education into a separate educational level of mass proportions, while globally, this upward trend is slower compared to Moldova. Thus, if in 2009 the unemployment rate among higher education graduates in the Republic of Moldova was 15.6%, the average in OECD countries was at 4.4%, in the EU countries the average of this indicator was 4.3%.

The unemployment rate among tertiary education graduates in Moldova is synchronized with the scarcity of qualified labor force, a problem faced by the real economy, a phenomenon highlighted in the study "Labour Relations in the Republic of Moldova from the companies' perspective" conducted by the Analytical Center "Expert-Grup" [4]. According to the study, 50% of companies included in the sociological survey mentioned that companies are dealing with labor deficit, 66.7% of respondents consider that the cause of labor shortage is lack of qualified labor force.

The research carried out within this paper highlights the discrepancy of the educational performance characteristic to the Republic of Moldova; along with the requirements of the knowledge economy, the education system involvement in the mechanism of potential national economic recovery is inefficient. Indicators measuring output of the education system allow us to conclude a downward trend of the Moldovan human potential, this being also based both on trend indicators of enrollment in education and absorption indicators of graduates by the real economy. These trends are inexplicable, given the fact that education is declared the number one national priority by law and within the national budget structure this field is given a significant share of public expenditure.

Referințe bibliografice / References

1. Human Development Report 2011. Sustainability and Equity: A Better Future for All. UNDP. 2011 [accesat 2 dec. 2012]. Disponibil: <http://hdr.undp.org>
2. Legea învățământului: nr. 547 din 21.07.95. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 1995, nr. 62-63, art. 692.
3. *Raportului Național de Dezvoltare Umană 2010/2011: Republica Moldova de la excluziune socială la o dezvoltare umană incluzivă*. PNUD. Chișinău: Nova-imprim SRL, 2011. 168 p. ISBN 978-9975-4131-8-3.
4. Relațiile de muncă în Republica Moldova din perspectiva companiilor. Studiu realizat de către Centrul Analitic „EXPERT-GRUP” [accesat 2 dec. 2012]. Disponibil: <http://www.undp.md>
5. Strategia consolidată de dezvoltare a învățământului pentru anii 2011-2015. Aprobata prin ordinul ministrului educației nr. 849 din 29. 11. 2010 [accesat 2 dec. 2012]. Disponibil: <http://www.edu.md>

Recomandat spre publicare: 25.02.2013